

Ana Geršak

Dušan Čater: *Džehenem*.

Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Beletrina), 2010.

Pri tako eksotičnem naslovu je gotovo treba najprej razjasniti njegov pomen; izraz, ki označuje šest preišljeno povezanih kratkih zgodb, prihaja iz turščine in pomeni pekel. Tujka v naslovu je domiselni smerokaz – nenazadnje so vsi glavni junaki zbirke priseljenci. Z vsiljene jim marginalne pozicije bolj kot o sebi govorijo o “centru”, ki ni nič kaj prijazen. Saj ne, da bi bilo kje drugje količkaj bolje; pekel je povsod. “Pekel je globalna zadeva” (*Kjer si, tam si*), čeprav njegove koordinate v tem primeru kdo ve zakaj sovpadajo z geografsko lego Slovenije, kjer ne umreš zaradi mučenja, temveč zaradi zategnjenosti. Pomenljivost zadnje zgodbe, *Drakula iz Ljubljane*, tiči že v njenem naslovu, ta pa predstavlja že od začetka napovedani vrhunec – “mestni kmetje so najhujši kmetje”, kot izvemo v prvi zgodbi (*Kjer si, tam si*), “[i]n ni ga hujšega od tega”. Provincializem človeku izpije vso kri.

V čem je “peklenskost” šestih življenj, ki se s pomočjo preišljeno izbranih drobcov pretakajo druga v drugo? Morda v njihovi banalnosti, s katero se na človeški ravni ni težko poistovetiti, morda v godojevskem čakanju na odrešitev. Zmes ironije in naklonjenosti, s katero avtor spremlja usode Seja, družine Domazet, Nadje, Dragija, Marcela in njegovih posvojiteljev ter Tarie, občutka negibnosti ne omili, temveč ga kvečjemu podčrta ter obenem prida potrebno distanco, da vse skupaj ne kolabira pod težo tragipatosa. Stvari se dogajajo, velike in male, vendar pravih sprememb ni pričakovati. Vse bo isto in s tem slabše. In ko dogodek iz zaključka evocira začetek, je jasno, da so junaki zapisani pekleni brezizhodnosti, ta pa je vedno zapisana sedanjosti. Nič čudnega, da se vsi ujetniki *Džehenema* tako radi spominjajo; preteklost je minila, kot bi trenil, zato jo je mogoče dogodkovno zgostiti in poustvariti vtis zdaj izgubljene živosti (a to ne pomeni, da tudi sreče, vsaj ne vedno). Dragi (*Trajalo je*) ne bo nikoli pozabil, da je kot “konduker” delal na

slovitem Orient Expressu in osvajal čedne potnice, čeprav to ni bil več tisti mitični Orient Express in je linija že veliko prej izgubila svoj blišč. Tako tudi Ivan (*Še kaj hujšega smo preživeli*) svojima otrokoma pridiga o “prejšnjih časih”, želi jih celo podoživeti s sinovim odhodom v domači kraj. Nadjina (*Geografija je zajebana stvar*) in Marcelova (*Holliday in Cambodia*) mladost gotovo nista bili srečni – prvo je zaznamovala prisilna prostitucija, drugega poboji Rdečih Kmerov in prezgodnja smrt krušnih staršev. Zdi se, da se je v nekem ključnem trenutku, ki ga ni mogoče natančno opredeliti, nekaj usodno prelomilo, zato se je treba v preteklost redno vračati, ne v enem kosu, temveč po odmerkih, postopoma, in s tem nemara detektirati prelom. V primeru Seja in njegove družine (*Kjer si, tam si*) je bil tak trenutek vojna na Balkanu, podobno velja za Ivana (*Še kaj hujšega smo preživeli*). Sejo se na preteklost spomni v trenutku, ko mu sedanost ne more ponuditi nič več kot to, kar ima zdaj. Pozabil je, kakšno je videti domače dvorišče, ob pogledu na staro fotografijo pa se zdi, da ga prevzema nostalgija za otroštvom, ki ga ni zmožel izživeti. Zdaj vozi taksi in občasno snifa kokain v stanovanju depresivne mlajše sestre. Glede na celoto usod v *Džehenemu* je Tariina (*Drakula iz Ljubljane*) preteklost še najprivlačnejša, tipično romaneskna, da ne rečem filmska (življenje v Berlinu ob padcu zidu, druženje z umetniki, boemsko življenje, uspešne fotografske razstave po svetu, New York ...), vendar je to ne more rešiti pred praznino sedanosti. Geografski premik v Ljubljano je le začasna rešitev, in to zelo slaba, saj je Taria ob odhodu tako anemična, da iz njenih ran ne priteče niti kaplja krvi. Stik z Ljubljano izpije njeno bistvo. Vrne se v Berlin in vse je isto – občutek izpraznjenosti se poveča. Avtorjevo ironiziranje spominskih evokacij tiho, a vztrajno naznanja, da “boljši časi” niso bili nikoli zares “boljši”, kvalitativni pečat je le prevara distance, a je životarjenje na spominih lažje, kot spopadanje z neizprosno dnevno rutino. Čeprav se vsaj za nekatere zdi, da so “še kaj hujšega preživeli”, odprt konec ne jamči, da ne sledi še kaj hujšega od hujšega. Toda – nič ni hujšega od večnega vračanja istega. Kljub temu da se preteklost junakov razkriva le skozi mozaične drobce, je prav zato ob stiku z brezbriznim sedanjikom toliko bolj očitna. Podalpski logi ustvarjajo primerno klimo za stagniranje.

Džehenem je večstransko privlačna prozna zbirka. To velja posebno za “prazna mesta”, mimobežne trenutke znotraj zgodb in med njimi, ki raztegnejo interpretacijski prostor in enote zveržijo v krožno celoto. Poleg vsebinsko dovršenih pripovedi *Džehenem* odlikuje domiselno izpeljana uroboroška struktura, prek katere se zbirka od daleč spogleduje z enovitostjo romana. Čeprav vsaka zgodba povsem funkcionira kot avtonomna,

samozadostna enota, se presežni moment razkrije v položaju, ki ga zaseda v odnosu do svoje predhodnice in naslednice. Avtor detajlno popisuje na videz banalne, malenkostne pripetljaje in skrbno beleži z njimi povezane "stranske" like, ki na prvi pogled nekoliko samovoljno vznikajo in ponikajo v pripovedno kolesje, znotraj katerega se šele v naslednji pripovedi razkriva njihova prava vloga (ali odsotnost le-te) v sistemu prevezav. Zgodbeni mozaik začne kmalu delovati kot igra, kot iskanje stičišča, na katerem se bo neka usoda bežno prevezala z drugo. Kot je pri dobri prozi v navadi, avtor odkrivanje neizrečenih povezav prepušča bralcu, sam se omeji na minimalistično nizanje scen iz vsakdanjega življenja. Slednje zadobi zlovešč pridih naslovno obljubljeni "peklenskosti" prav v nasprotju med navidezno odprtostjo vsake izmed zgodb in "trdim" krožnim determinizmom zbirke kot celote. Kljub potencialno duhamorni tematiki pisec nikoli ne izgubi prijetno pikrega smisla za humor (tega so se v bežnem komentiranju nadaljnje usode sodžehenemovcev našli tudi protagonisti), zaradi česar so zgodbe gladko berljive. Še bolj je humorna obravnava dobrodošla pri portretiranju avtohtonega podalpskega prebivalstva in nekaterih lokalnih posebnosti. Če sklepamo po Čatrovem *Džehenemu*, literarni pekel še naprej ostaja privlačnejši od raja.